

В.О.Крупина (Київ)

КРУГЛИЙ СТІЛ «КРИМ У НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ДО 60-РІЧЧЯ ВХОДЖЕННЯ КРИМУ ДО СКЛАДУ УРСР)»

19 лютого 2014 р. виповнилося 60 років із часу входження Кримської області до складу УРСР. До цієї дати Інститут історії України НАНУ планував провести круглий стіл, проте драматичні події, в епіцентрі котрих опинився заклад, відтермінували цей захід. Згодом, у результаті російської окупації та наступної анексії Автономна Республіка Крим набула нового політичного статусу, тож запланований круглий стіл відбувся зі значним запізненням – 13 травня 2014 р.

До участі у його роботі було запрошено майже 40 осіб – представників різних наукових та освітніх установ України. Пріоритетною подією для обговорення стала передача Кримської області зі складу РРФСР до УРСР у 1954 р. – її передумови, причини та наслідки. Проте хронологічні рамки й тематичний діапазон починалися з середини ХІХ ст., охопивши фактично всі сфери життя суспільства.

У вступному слові директор Інституту історії України НАНУ академік НАН України *Валерій Смолій* коротко охарактеризував науковий доробок співробітників установи у галузі кримознавства. Суспільно-політична кон'юнктура актуалізувала запит на інформацію про різні сторінки історії півострова, зокрема подробиці приєднання Кримського ханства до Російської імперії, війну 1941–1945 рр., депортацію етнічних меншин вглиб СРСР, «хрущовський дарунок» 1954 р. тощо. Історіографічний доробок науковців інституту тією чи іншою мірою торкається всіх періодів та основних проблем історії Криму. Нещодавно в інституті, наголосив В.Смолій, вийшла друком науково-популярна праця «Крим: шлях крізь віки: Історія у запитаннях і відповідях», готується перевидання збірника документів і матеріалів про депортації тощо. Доповідач підкреслив, що існує методологічна проблема «вмонтування» історії Криму в багатотомну історію України, про концепцію якої останнім часом ведуться дискусії. Було відзначено прірву між науковим історичним знанням і навчальною літературою та мас-медійним простором, куди дуже повільно й неповно проникають історичні факти, новітні оцінки.

Свою роботу круглий стіл розпочав із виступу д-ра юрид. наук, проф., члена-кореспондента НАНУ, директора Інституту законодавства Верховної Ради України *Олександра Копиленка*, який у доповіді «Крим як невід'ємна складова частина України: правові аспекти», торкнувшись історичних паралелей, поінформував присутніх про труднощі правового врегулювання статусу АР Крим у період незалежності України.

Кримський фактор в історії України ХІХ – початку ХХ ст. висвітлили представники Інституту історії України НАНУ канд. іст. наук *Володимир Молчанов* («Кримська війна 1853–1856 рр.: український рахунок») та канд. іст. наук *Павло Усенко*, об'єктом дослідження якого стало питання перебування Чорноморського флоту у Криму на початку ХХ ст.

Представницьким вийшов тематичний блок про кримські сторінки Української революції 1917–1920 рр. Д-р політ. наук, проф. *Володимир Головченко* (Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка) підготував виступ на тему «Кримська проблема за доби Української революції 1917–1920 рр.: підходи до розв'язання». Доповідь на схожу тематику виголосив *Андрій Іванець* (Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень у м. Одеса). Авторами декількох наступних виступів стали представники Інституту історії

України НАНУ. Так, д-р іст. наук, проф. *Руслан Пиріг* розкрив німецькі детермінанти кримської політики гетьмана П.Скоропадського (травень – грудень 1918 р.); про Керченську фортецю в 1918 р. розповів канд. іст. наук *Віталій Скальський*; увагу канд. іст. наук *Геннадія Єфіменка* привернув нереалізований проект включення Криму до складу УСРР у 1920 р.; про наслідки червоного терору на півострові в 1920–1921 рр. доповів д-р іст. наук, проф. *Владислав Верстюк*. Кримським сторінкам родинної біографії В.Вернадського присвятила свій виступ *Наталія Будзанівська* (Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В.Вернадського). Канд. іст. наук *Тетяна Бикова* (Інститут історії України НАНУ) проаналізувала кримський варіант політики коренізації, який реалізовувався на півострові впродовж 1921–1928 рр. Д-р іст. наук, проф. *Андрій Непомнящий* (Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського) розповів про нові документи щодо наукових контактів істориків Криму та України в 1920-х рр.

Воєнні сторінки історії Криму в доповіді «Кримський чинник у період Другої світової війни: деякі військово-політичні аспекти» висвітлили д-р іст. наук, проф. *Олександр Лисенко* (Інститут історії України НАНУ) та канд. іст. наук, доц. *Валерій Грицюк* (Національний університет оборони України імені І.Черняхівського); канд. іст. наук *Михайло Куницький* (докторант Інституту історії України НАНУ) зацікавився соціально-правовим статусом населення Криму та військової зони в період нацистської окупації України; канд. іст. наук, доц. *Володимир Поляков* (Кримський інженерно-педагогічний університет) виголосив доповідь «До питання про партизанський рух у Криму в роки Великої Вітчизняної війни»; представники Національного університету оборони України імені І.Черняхівського канд. іст. наук *Ігор Печенюк* та канд. іст. наук *Ігор Фурман* доповіли про дії Чорноморського флоту в роки війни, а канд. іст. наук *Сергій Соколюк* – про активність радянських підводних човнів на кримських комунікаціях противника в 1941–1944 рр.; канд. іст. наук *Ярослав Антонюк* (Український інститут національної пам'яті) підготував виступ на тему «Тризуб і тамга: взаємини підпілля ОУН(б) та кримських татар».

На економічних чинниках передачі Криму до складу УРСР у 1954 р. зацентрував увагу учасників круглого столу д-р іст. наук, проф. *Володимир Сергійчук* (Київський національний університет імені Тараса Шевченка). Канд. іст. наук, доц. *Олег Бажан* (Інститут історії України НАНУ) поінформував присутніх про економічні та культурні аспекти події, котра трапилася в 1954 р. Про інтерпретації передачі Криму радянській Україні у сучасній російській історіографії та публіцистиці доповів канд. іст. наук *Олександр Андросчук* (Інститут історії України НАНУ). Канд. філол. наук *Євген Чернухін* (Інститут історії України НАНУ) узагальнив історичну пам'ять греків Криму та Надазов'я за невиданими працями кінця 1950 – початку 1960-х рр.

Увагу присутніх привернув виступ канд. іст. наук *Тетяни Катаргіної* (Інститут історії України НАНУ) «Культурна спадщина етнічних груп у Криму». Канд. іст. наук *Галина Денисенко* (Інститут історії України НАНУ) проаналізувала культурну спадщину АР Крим і м. Севастополя. Канд. іст. наук *Олена Сердюк* (Національний заповідник «Софія Київська») підготувала виступ на тему, присвячену розвитку та перспективам музею «Судацька фортеця» у складі Національного заповідника «Софія Київська».

Канд. іст. наук *Сергій Кот* (Інститут історії України НАНУ) запропонував присутнім тему «Крим: статус окупованої території та захист культурних цінностей». Наступні доповіді також підготували представники Інституту історії України НАНУ:

Тарас Шульга зацікавився мовно-культурною політикою в пострадянському Криму; канд. іст. наук *Тетяна Євсеева* розповіла про православний дискурс «Кримської весни 2014 р.»; д-р іст. наук, проф. *Ярослава Верменич* проаналізувала переваги й вади статусу АР Крим у складі України; канд. іст. наук *Олександр Галенко* поінформував присутніх про перспективи історичних досліджень півдня України у світлі тюркомовних джерел.

Канд. соціол. наук *Андрій Зоткін* (Інститут соціології НАН України) проаналізував роль Криму в регіональній політиці України періоду незалежності (1991–2014 рр.). Представники Українського інституту національної пам'яті канд. іст. наук *Богдан Короленко* та д-р іст. наук *Олена Любовець* підготували виступи «Імперський vs український дискурс Криму: історія та пам'ять у контексті глобальних викликів» і «Російсько-українські протиріччя 1990-х рр. щодо визначення статусу Криму та міста Севастополя».

Етнічний фактор у кримській геополітичній системі координат XIX–XX ст. привернув увагу д-ра іст. наук, проф. *Лариси Якубової*, а її колега по Інституту історії України НАНУ канд. іст. наук *Володимир Головка* виступив із доповіддю про історичний досвід та державну стратегію для повернення Криму до складу України.

Круглий стіл пройшов у діловому і конструктивному тоні, дотримання якого забезпечив д-р іст. наук, проф., член-кореспондент НАНУ *Віктор Даниленко* (Інститут історії України НАНУ). Очевидно, що останні політичні й воєнні події на півострові та на сході України додавали гіркоти в оцінках нинішньої ситуації, стану українсько-російських відносин, політики Російської Федерації щодо України. Чимало критичних слів було висловлено на адресу політики історичної пам'яті нашої держави. У цілому захід дав можливість фахівцям обмінятися інформацією про останні дослідження з історії Кримського півострова й окреслити перспективні напрями подальших історичних студіювань. Матеріали круглого столу опубліковано у збірнику Інституту історії України НАНУ «Крим від античності до сьогодення: Історичні студії», електронну версію котрого розміщено на інститутському веб-порталі.